

Ἡ καταιγὶς ἐμαίνετο, ὁ κεραυνὸς ἐβρόντα,
 Κ' ἐν ᾧ εἰς τ' ἄσυλον αὐτῶν ἠσύχαζον τὰ ὄντα,
 Ἐγραφ' ἐκεῖνος ἀγρυπνῶν, συνέθετεν, ἐποίει . . .
 Πρὸ ὥρας δ' ἔτι ἱκανῆς ἰδὼν τὸ φῶς νὰ δύῃ
 Τῆς προσφιλοῦς λυχνίας του, ἀνήψεν ἐν κηρίον,
 Τὸ ὕστατόν του καὶ αὐτό . . . καὶ τοῦτο δ' ὅτε δύον
 Εἶδε μετὰ τινος στιγμᾶς νὰ τὸν ἐγκαταλείπη,
 Ἐκλείπουσιν καὶ δύναμιν καὶ ὑπαρξιν ἠσθάνθη,
 Ὡς ἄνθος, ὅπερ, δύνοντος ἡλίου, ἐμαράνθη . . .
 «ὦ! χαῖρε, κόσμε τοῦ Θεοῦ!» προέφθασε νὰ εἶπῃ,
 Καὶ ἔκλινεν ὁ ποιητής, φεῦ! παύσας τὴν ψῆδὴν του,
 Τοῦ ὄμματός του δύνοντος, ὁμοῦ, τὴν κεφαλὴν του!

1890.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ

Η ΟΔΟΣ

— Ἀθηναϊκὴ Σελίς —

Ὅσακις ἀπὸ τοῦ παραθύρου μου παρακολουθῶ, κάτω ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὴν ἀκατάσχετον καὶ θορυβώδη παλλίρροιαν τοῦ πλήθους, διαρρέοντος ἐν διηνεκεῖ παραλλαγῇ ἀποχρώσεων καὶ λάμπων, καὶ ἡ πολυσύνθετος ἐκείνη βοή, ὁ συγκεχυμένος βορβορυγμὸς ἀνίπταται εἰς ἀκατάληπτον ψίθυρον μέχρις ἐμοῦ — ἡ ἀντίθεσις τῆς γαλήνης τοῦ δωματίου μου καὶ τοῦ ἠθέου σκιόφωτος, ὅπερ μὲ περιλούει, μοὶ παρίσταται ἐκτάκτως ζωηρά. Καὶ τότε τὸ μεσότοιχον τὸ ἀποχωρίζον τὸν οἶκον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ὑψοῦται πρὸ ἐμοῦ μέγα καὶ ἐπιβλητικόν, ὡς συνικὸν τεῖχος, διαγράφον τὰ ὄρια τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἀπὸ τοῦ δημοσίου. Καὶ ἀναλογίζομαι τότε, ὅτι ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ μεσοτοιχοῦ τούτου ἀνεῖσονται ὡς μαγικαὶ φαντασμαγορίαι αἱ δύο μεγάλαι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἰκόνες. Ἐντεῦθεν ὁ ἰδιωτικὸς βίος ἀνυπόκριτος, ἀνεπιτήδευτος, ἐλεύθερος, παρουσιάζων ὅτε μὲν τὴν εἰδεχθῆ γυμνότητα τῆς πενίας καὶ τῆς ἀθλιότητος, ὅτε δὲ τὴν θελκτικὴν γυμνότητα τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐεστοῦς, ὁ ἰδιωτικὸς βίος μὲ τὴν ἡρεμίαν του, τὰ θέλητρα του, τὰς θλίψεις του, ἀποκεκαλυμμένος, ἀναπεπταμένος. Ἐκεῖθεν ὁ δημόσιος βίος, μετημφιεσμένος, ἐπίπλαστος, ὑποκριτικὸς, ἀλλ' ἀεικίνητος, διαρρέων, πλημμυρῶν ἀδιαπαύστως. Ἐάν μοι ἐδίδετο νὰ προτι-

μήσω μεταξύ τῶν δύο εἰκόνων, δὲν θὰ ἠδυνάμην ν' ἀποφανθῶ ὠρι-
ρισμένως. Ἐνναλλάξ ἀμφοτέραι μὲ ἔθελξαν καὶ μὲ ἐμάγευσαν, ἐναλ-
λάξ ἀμφοτέραι μὲ προσείλκυσαν — ἐμὲ ὡς καὶ πάντα ἄλλον ἴσως.
Ἄλλ' ἐάν μοι ἐπεβάλλετο νὰ ὀρίσω τὸ εἶδος τῆς ἔλλξεως, ἦν ἀσκέϊ ἐπ'
ἐμοῦ ἐκατέρω, θὰ ἔλεγον ὅτι ἡ μὲν μὲ θέλγει καὶ μὲ πράϋνει, ἡ ἑτέρα
μὲ προκαλεῖ καὶ μὲ ἠλεκτρίζει. Ἀγαπῶ τὸν οἶκον, ἀλλὰ μ' ἐνδιαφέρει
πλειότερον ἡ ὁδός.

* *

Ἡ Ὀδός! Πόσα δὲν ἐξηγεῖ καὶ πόσα δὲν μαρτυρεῖ τὸ μεταξύ δύο
στοίχων οἰκοδομῶν διάστημα τοῦτο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κυλιέται καὶ κυ-
κλοφορεῖ τὸ πλῆθος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἄτομα συναποτελοῦσι τὸ
κοινὸν ἄθροισμα τῶν πολιτῶν. Στενὴ καὶ τεθλιμμένη, ἡ εὐρεῖα καὶ
ἀνετος, βορβορώδης καὶ ἀνώμαλος, ἡ λιθόστρωτος καὶ ἀποσιτίλβουσα
πλαισιουμένη ὑπὸ ταπεινῶν οἰκίσκων καὶ ἡρειπωμένων οἰκοδομῶν ἢ
ὑψιρεφῶν μεγάρων καὶ σεμνῶν οἰκῶν — παρουσιάζει τὴν εἰκόνα τῆς
ἀναπτύξεως, τοῦ πλοῦτου, τῆς εὐμαρείας, ἢ τὴν εἰκόνα τῆς βαρβαρό-
τητος, τῆς πενίας, τῆς ἀθλιότητος. Πολλάκις διατρέχων τὸ συμπαθὲς
ἡμῶν Ἄστου, τὸ δαιμόνιον πτολίεθρον, ἐφ' οὗ ἔρρευσαν χρόνοι τόσῳ
διαφόρου πολιτισμοῦ καὶ ἀντιπαρῆλθον αἰῶνες δόξης καὶ ἀφανείας,
ἐπεζήτησα τὸ ἱστορικὸν σκιαγράφημα τῆς σεμνῆς πόλεως. Καὶ τὸ εἶ-
δον, ζωηρόν, λαλοῦν, σαφές. Ἀπὸ τῶν ἱερῶν χώρων, ἐφ' ὧν μαρμαρό-
τευκτος ὑποτυποῦται ἡ ἀρχαία δόξα, ὁ εὐκλεῆς πολιτισμός, ὃν διήνυσε
ἡ πόλις τοῦ Θησέως, τοῦ Πεισιστράτου καὶ τοῦ Περικλέους, μέχρι τῶν
περικαλλῶν λεωφόρων, ἐφ' ὧν ἡ σύγχρονος τέχνη παρουσιάζει τὰ θελ-
κτικὰ αὐτῆς τεχνουργήματα καὶ ἐφ' ὧν ἀνελίσσεται, ζωηρός, περικαλ-
λῆς, κομψὸς ὁ νεώτερος πολιτισμός, ὅλαι αἱ φάσεις τοῦ ἱστορικοῦ βίου
τῆς πόλεως κατοπτρίζονται εἰς τὸ ποικίλον καὶ πολύμορφον σκαρίφημα,
ὅπερ ἀποτελοῦσιν ὅλα τὰ διάμεσα ἐκεῖνα σημεῖα τῆς Ἀθηναϊκῆς Ὀ-
δοῦ. Ὑποτυποῦται ἐν ἐλαφραῖς καὶ ὀσημέραις ἐξαλειφομέναις γραμμαῖς
τὸ παρελθόν, διαγράφεται ζωηρὸν καὶ ἐμφαντικὸν τὸ παρόν. Ἄλλὰ τὸ
παραλθόν! Τίς θὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀποσβενημένην αὐτοῦ εἰκόνα τοῦ
παραλθόντος τῆς χθές, ὅπερ δὲν ἀπετυπώθη ἐπὶ τοῦ μαρμαρίου καὶ τοῦ
ἐλέφαντος καὶ τοῦ χρυσοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ χροῦ καὶ τῆς πλίνθου; Ἡ
σκαπάνη τοῦ ἐργάτου καταρρίπτει καθ' ἡμέραν τὰ εἰρήπια, ἅτινα δὲν
ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀθανασίας διὰ τῆς σφραγίδος τῆς τέ-
χνης, καὶ ὑπὸ τὴν σκαπάνην αὐτὴν ἀχνίζουσα καὶ χλιαρὰ καὶ ζῶσα
νομίζει ὅτι ἀναθρώσκει ἡ ἱστορία τῶν γενεῶν. Τὰ διὰ τῶν ῥωγμῶν

τῆς καταστροφῆς προβάλλοντα εἰς τὸ φῶς παράδοξα οἰκοσχέδια, αἱ δειλῶς προκύπτουσαι ἀνθαίρεται οἰκοσκευαί, ἡ ἀπειροκάλως κατειργασμένη ξυλεία, ἡ καταρρέουσα εἰς κόνιν καὶ σποδόν, οἱ λαβυρινθώδεις ἐκεῖνοι μεσότοιχοι, οἱ κρημιζόμενοι εἰς ἄμορφον σωρόν, πόσα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ μαρτυρήσωσι. Ἄλλὰ πάντα καταρρέουσιν, ἐξαλείφονται, ἐκλείπουσι, ὑπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς Ὀδοῦ, ἣτις εὐρύνεται, ἐκτείνεται, ἀπλοῦται, ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Οὕτω ἡ Ὀδὸς τῆς χθὲς καταβροχθίζεται ὑπὸ τῆς Ὀδοῦ τῆς σήμερον.

*
* *

Ἡ περιπλάνησις ἀνὰ τὰς ἡμετέρας ἐκλειπούσας ὁδοὺς ταύτας, τὰς σκολιάς καὶ πολυσχιδεῖς, καὶ ἀρρυθμοὺς παρέχει αἴσθημα μικτὸν θλίψεως καὶ ἀναπολήσεως. Οἱ σκοτεινοὶ χρόνοι τῆς δουλείας νομίζει τις, ὅτι ἀπετύπωσαν ζωηρὰν τὴν σφραγίδα των ἐπὶ τῶν πενιχρῶν ἐκείνων παρόδων, τῶν ὁποίων τὰ μικρὰ καὶ ταπεινὰ οἰκήματα, οἶονεῖ πεφοβισμένα καὶ πτήσσοντα συσσωρεύονται καὶ συνθλίβονται πρὸς ἑαυτά, ἄνευ περιττῶν κόσμων καὶ ὠραϊσμῶν, φωλεαὶ προωρισμένα νὰ πληρώσωσι τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ οἰκισμοῦ. Αἱ στενωποὶ αὗται διασώζουσιν ὅλην τὴν παλαιὰν αὐτῶν φυσιογνωμίαν. Μικροὶ καὶ χθαμαλοὶ οἰκίσκοι, μὲ τὰ παράθυρα αὐτῶν ἀπηλωμένα καὶ περιεροκανισμένα ὑπὸ τῆς σηπεδόνας, μὲ τὰς ἀκόμψους καὶ ἀδροτέχνους σιδηροσκευάς των, τὰς ἀλαξεύτους λιθίνας βαθμίδας των, ὀδύγους εἰς ὑγρὸν ὑπόγειον ἢ σκοτεινὸν καὶ εὐρωτιῶν ἰσόγειον, μὲ τὰ ἀπεξεσμένα στρώματα τῶν κονιαμάτων των — πάντως δὲ παραλλάσσοντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ εἰς μακρὰν σειρὰν, ὡς μονότονοι ποικιλφθίαι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀηδοῦς μέλους, διαγράφουσι τὰς ὁδοὺς ταύτας, ῥυπαράς, βορβορώδεις, μὲ κλονούμενα πεζοδρόμια. Ἡ ἀραιὰ ἐπ' αὐτῶν κίνησις, οἱ νωθροὶ περιπατηταί, οἱ σύροντες μεμετρημένον τὸ βῆμα, οἱ θαμισταὶ τῶν ὑγρῶν καὶ ἀνηλίων καφείων, ἀφ' ὧν ἀποπνεῖται ἡ νευτιώδης ὄσμη τοῦ γαργιλέ καὶ ἀκούεται ὁ διαλείπων αὐτοῦ παφλασμός, τὰ πενιχρὰ μαγαζεῖα μὲ τὰς θολὰς καὶ ἀμαυράς των ὑέλους καὶ τοὺς σιγηλοὺς των ὑπαλλήλους, κινουμένους δίκην μηχανῶν, αἱ ἀπὸ τῶν τηγάνων τῶν ὑπαιθρίων μαγειρῶν πνιγηραὶ ἀπόπνοιαι, ὅλαι αὗται αἱ εἰκόνες τῆς νωθρότητος καὶ τῆς μονοτονίας, μεταφέρουσι τὸν διαβάτην εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς βραδεῖα καὶ ἀθαρσῆς καὶ ἀθόρυβος διέρρειεν ἡ ζωὴ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας, δι' οὗ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐμολύνθη ὁ ἀττικὸς αἰθῆρ. Ἄλλ' ἔχουσι καὶ αἱ ὁδοὶ αὗται τὸ πρό-

γραμμα τῆς κινήσεώς των. Αἱ μελωδικαὶ καὶ διάτοροι φωναὶ τῶν μικροπωλητῶν, διαλαλούντων μετὰ στοργῆς τὸ ἐμπόρευμά των, κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ τὰς προβλεπομένας ἀπαιτήσεις τοῦ μαγειρείου ἢ τοῦ οἰκοκυρείου, ἀποτελοῦσι τὸ ἀκριβές καὶ ἀσφαλές ὠρολόγιον τῶν πελατῶν των. Καὶ περὶ τὴν δειλὴν, ὅτε πᾶσαι αἱ Ἀθηναὶ ἐκχύνονται πρὸς τὰς ἐξοχικὰς ὁδοὺς, πρὸς τοὺς περιπάτους, τὰ Φάληρα, τὰς πλατείας, ἵνα ἀναπνεύσωσι καὶ κινηθῶσιν, οἱ οἰκισταὶ τῶν ὁδῶν τούτων τὸ πολὺ—πολὺ ὑπερβαίνουσι τὴν φλιάν τῆς οἰκίας των. Αἱ μητέρες ἐπὶ τῶν βαθμίδων μωρολογοῦσαι καὶ πλέκουσαι, τὰ παιδιὰ ἐν τῷ βορβόρῳ τῆς ὁδοῦ καὶ αἱ ἀναιμικαὶ θυγατέρες, ἐν τῷ κλασικῷ παραθύρῳ, παρὰ τὴν γάστραν τοῦ βασιλικοῦ, φθίνοντες ὅλοι ἐν τῇ ἀκνησίᾳ καὶ τῇ διαστροφῇ τοῦ βίου. Μόλις αἱ ὥραι τοῦ ἔτους, διαδεχόμεναι ἀλλήλας μεταβάλλουσι τὴν εἰκόνα ταύτην, ἀλλ' ἡ ποικιλιδία εἶνε, ὡς εἶπομεν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μονοτόνου ῥυθμοῦ. Ὅτε δὲ ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς, ἡ σημερινὴ τοῦ ἀστεος ζωὴ, ἡ ζωὴ ἡ ὀργῶσα καὶ περιβομβοῦσα ἐν τῇ νέᾳ πόλει πλημμυρεῖ καὶ ἐκχειλίζει μέχρις ἐκεῖ, τότε μόλις αἰθρία τις καὶ ζωὴ διακχεῖται ἐπὶ τῆς μελαγχολικῆς ὁδοῦ. Αἱ πολυώνυμοι τοῦ βίου εἰκόνας, καὶ τῆς βιωτικῆς πάλης οἱ ἀγῶνες ἔχουσι βεβαίως τὸ θέατρον αὐτῶν καὶ ἐν ταῖς στενωποῖς ταύταις. Ἀλλὰ τὸ βῆμα τοῦ ἠθογράφου δὲν ἐσύρθη ἔτι μέχρις ἐκεῖ, οὐδὲ ὁ φακὸς τῆς ἀθηναϊκῆς μυθιστορίας ἐστήθη ἔτι ἀπέναντι τῆς βιωτικῆς ταύτης εἰκόνας. Αἱ ἔξεις τοῦ βίου καὶ οἱ διαπλασσόμενοι αὐτῷ χαρακτῆρες παρέρχονται καὶ λησμονοῦνται μετὰ τῶν ὁσημέραι ἐκλειπόντων ἐρειπίων, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν ποιητὴν, νομίζεις, ὅτι σὲ παρατηροῦσιν, ἵνα σοὶ ἀφηγηθῶσι τοὺς θρύλλους παραφχήμενων χρόνων.

* *

Ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς αὐτῆς μορφῆς, τῆς ὁσημέραι ὠχρίωσης καὶ ἐξλειφομένης, πόσα στάδια ἀνελιξέως δὲν διῆλθεν ἡ Ἀθηναϊκὴ Ὀδός! Ἐτράπη ἀκάθεκτος πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Ἀττικοῦ ὀρίζοντος, περιέζωσε πᾶσαν ἔκτασιν, διὰ τῶν πολυωνύμων αὐτῆς κλάδων, ἔρπουσα πανταχοῦ, καλύπτουσα, πᾶσαν χέρσον. Ἐν τῇ ἀνελιξίᾳ ταύτῃ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν ὄλων τῶν φυσικῶν νόμων τῆς δαρβινείου θεωρίας, ἐτροποποιήθη, μετεβλήθη, μετεμορφώθη. Καὶ ὅλα τὰ στάδια ταῦτα, ὅλαι αἱ φάσεις αὐταὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς Ὀδοῦ ἐσημειώσαν ὅλα τὰ στάδια, ὅλας τὰς φάσεις τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Ἀκοσμος καὶ πενιχρὰ ἐδῶ, ἐκτεινομένη εἰς μαιάνδρους καὶ καμπύλας, με ἀκόμψους καὶ μικρὰς οἰκίας, με ῥυπαρὰ μαγαζεῖα διαλαλεῖ τὴν πτωχεῖαν καὶ τὴν στέρησιν.

Εὐρυτέρα ἐκεῖ, καθαριωτέρα, μὲ μεγαλειτέρας οἰκοδομὰς, ἀλλὰ μὲ τὰ αὐτὰ μονότονα οἰκοσχεδία, μὲ τοὺς αὐτοὺς παρατόλμους χρωματισμοὺς τῶν οἰκιῶν, μὲ τοὺς αὐτοὺς ἀκόμψους καλλωπισμοὺς, διατρανεῖ τὴν μετριότητα, τὴν ἀκαλαισθησίαν, τὸ μιζοβάβαρον. Κανονικὴ καὶ ὁμαλὴ, καθαρὰ καὶ ἀποστίλβουσα ἀλλαχοῦ, μὲ κομψὰς οἰκοδομὰς καὶ σεμνοὺς ὠραϊσμοὺς, κατοπτρίζει τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν καλαισθησίαν, τὸν πολιτισμόν. Ἡ τελευταία αὕτη μορφή τῆς Ἀθηναϊκῆς Ὀδοῦ, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἡ συνηθεστέρα. Περιπλανώμενος ἀνά τὸν λαβύρινθον τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης, εὐρίσκεισαι περισσότερον ἐν τῷ παρελθόντι ἢ τῷ παρόντι. Καὶ εἶνε ἰδιάζουσα ἢ ἐντύπωσις ἐν τῇ νεοτεύκτῳ ἡμῶν πρωτευούσῃ, ἣτις διῆλθε καλπάζουσα τὰ ποικιλώτερα στάδια τοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, τὰς γηραιὰς πόλεις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὸ παρελθὸν μιᾶς δεκαετίας ἢ μιᾶς εικοσαετίας δὲν ἔχει τύπον ἴδιον, τόσῳ διάφορον, τόσῳ ἀπέχοντα. Παρ' ἡμῖν ἡ σήμερον δὲν ἀναγνωρίζει τὴν χθές. Καὶ διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι εἰς τὴν Ὀδὸν τῆς χθές συναντᾷ τις, ἀναπολεῖ τις ἄγνωστον κόσμον. Πολλάκις διατρέχων τὸ Ἄστυ, καὶ βυθιζόμενος εἰς τὸ ποικίλον σύμπλεγμα τῶν ἀγυιῶν του, ἠσθάνθη ἐπ' ἐμὲ ἐπιπνεόν τὸ πνεῦμα οἰχομένης γενεᾶς καὶ εἶδον ὡς ἐν ψευδαισθήσει ἐπιφοιτώσας τὰς σκιας τῶν Ἀθηναίων τῆς χθές καὶ συρομένας πρὸς τὰ προσφιλῆ αὐτῶν ἐνδικαιτήματα, ἐπισκεπτομένας ἀγαπητοὺς χώρους. Καὶ εἰς τὰ στενὰ καὶ ἀπέριττα παράθυρα τῶν παλαιῶν οἰκιῶν ἐνόμισα, ὅτι εἶδον τὰς ὀχρὰς μορφὰς τῶν Ἀθιδῶν τοῦ παρελθόντος, τῶν δειλῶν καὶ οἰκουρῶν, μὲ τὰς ἐβεννίους κόμας καὶ τὰ πυρώδη βλέμματα, μὲ τὰς βλεφαρίδας τὰς μακρὰς καὶ μαύρας, τὰς ὁποίας ὕμνησεν ὁ Βύρων. Καὶ ἐνόμισα, ὅτι ἠσθάνθη περὶ ἐμὲ τὴν θορυβώδη νεότητα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ὀθωνος, τὴν νεότητα τῶν θερμῶν ἰδεῶν καὶ τῶν φλογερῶν ἐρώτων, τὴν αὐθαίρετον νεότητα τῶν ὄπλων καὶ τῶν *σερενάδων*. Καὶ τὰ παράθυρα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐστήριζαν ἄλλοτε ἀγαλματώδη στέρνα καὶ τορευτοὺς βραχιόνας, καὶ τὰ ὁποῖα καθ' ἑκάστην ἐρημοῦνται ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν ἔξεων τοῦ βίου, καὶ τὰ ἀνδρα ἄνω, καὶ τὰ λιθόστρωτα κάτω, καὶ πᾶν δένδρον, καὶ πᾶς φανός, ὅλα διηγοῦνται ἓνα θρῦλλον, ὅλα ἀπηχοῦσι μίαν μολπὴν. Καὶ τὴν φαντασμαγορίαν ταύτην μόλις διαλύει ἡ μετάβασις εἰς τὴν σημερινὴν Ὀδὸν, τὴν σύγχρονον, τὴν εὐρείαν, τὴν ἐπιβλητικὴν, τὴν θορυβώδη, ἢ μετάβασις εἰς τὴν κομψὴν καὶ ἀκτινοβολοῦσαν λεωφόρον, τὴν ἐνδοξὸν ἀπόγονον πενιχρὰς προγόνου.

Ἡ λεωφόρος! τὸ καλλιμάραρον Ἄστου, τείνον γοργῶς νὰ ὑψωθῆ εἰς τὴν παράλληλον τῶν Εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων, σχηματίζει καὶ διαμορφοῖ ὁσημέραι τὰς λεωφόρους του. Ἡ στενωπὸς τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ ἡ ὁδὸς τῆς χθὲς δὲν εἶνε ἐκεῖναι, ἐφ' ὧν θὰ κινηθῆ ὁ πλοῦτος, ἡ πολυτέλεια, ἡ εὐμάρεια, ἡ χάρις, ὁ ἀκτινοβόλος κόσμος τοῦ chic. Διὰ τοιαύτην εἰκόνα ἀπαιτεῖται πλαίσιον βαρυτιμώτερον, πολυτελέστερον. Καὶ οὕτω παρὰ τὴν νεόπηκτον ἡμῶν ἀριστοκρατίαν, τὴν ὁποῖαν λαμπρύνουσι πολιτευταί, διπλωμάται, ζάπλοτοι, τραπέζιται, ἐπιστήμονες, πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ γένους, τοῦ πλοῦτου, τοῦ πνεύματος — ἀναπτύσσεται ἡ πόλις τῶν κομψῶν λεωφόρων. Τὰ κομψά, ἐπιβάλλοντα, καλλιπρεπῆ, μαρμαρότευκτα μέγαρα, μὲ τὰς πολυτελεῖς αἰθούσας καὶ τὰς βαρυτίμους οἰκοσκευάς, μὲ τοὺς καλλιτεχνικοὺς κήπους καὶ τὰ παστράπτοντα προαύλια, διαδέχονται καθ' ἡμέραν ἄλληλα. Αἱ ἀθηναϊκαὶ λεωφόροι! Δὲν θὰ ἠδύναντο βεβαίως νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ βουλευάρτα τῶν Εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων. Ἐχουσιν εἰσέτι τὰ κενά των, τὰς μάνδρας των, τὰς παλαιᾶς των οἰκίας, τὰ ἀσυμπλήρωτα πεζοδρόμιά των, τὰς κολωβάς καὶ καχεκτικὰς δειροστοιχίας των καὶ ὡς κορύφωμα πάντων, τὸν ἀθάνατον κοινοτόν των. Ἄλλ' ἡ φυσιογνωμία αὕτη ὁσημέραι τροποποιεῖται. Τὰς κακορρυθμοὺς οἰκίας τῆς χθὲς διαδέχονται μέγαρα ἀψόγου ἀρχιτεκτονικῆς, ζηλωτὰ διὰ πᾶσαν μεγαλόπολιν, τὰ ἀπειρόκαλα προαύλια μεταβάλλοντα εἰς θελκτικὸς κήπους ἀρχιτεκτονικῆς ἀκριβείας, μὲ εὐώδη καὶ ποικιλανθῆ παρτέρ καὶ ρυθμικὰς ἀλλείας καὶ πήδακας καὶ ἀγαλμάτια. Τὰ πηλώδη πεζοδρόμια καλύπτει ἀποστίλθουσα καὶ ἀπαστράπτουσα πλακόστρωσις. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θόρυβος τῆς νέας πόλεως καταδηλοῦται εἰς τὰ σπεύδοντα βήματα τῶν διαβατῶν, τὸν δρόμον τῶν ἀδιαπαύστως διασταυρουμένων ἀμαξῶν, ἀμαξίων, τροχοδρόμων, τοὺς τριποδισμούς τῶν ἵππων. Ἡ πόλις ζῆ καὶ κινεῖται ἐκεῖ. Οἱ ὑπάλληλοι, οἱ ἔμποροι, οἱ σπουδασταί, οἱ θεσιθῆραι, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωποι τῆς ὁδοῦ, μὲ τὸ βῆμα σπεῦδον καὶ τὴν φυσιογνωμίαν ἀπησχολημένου ἀνθρώπου, διασταυροῦνται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου, εἴτε ὑπὸ τὸν διαπεραστικὸν βορρᾶν τοῦ χειμῶνος. Οἱ αἰῶνιοὶ τύποι τῶν πλανοδίων δὲν λείπουσι βεβαίως, ἀλλ' ἐν τῇ λεωφόρῳ μεταλαμβάνουσι καὶ οὗτοι τῆς περίξ κινήσεως, ἐπισπεύδουσι τὸ βῆμα καὶ ἀποδιώκουσι τὴν νυσταλεότητα τῆς ὀκνηρίας ἀπὸ τοῦ προσώπου. Τοὺς νωθροὺς ἐκείνους τύπους, μὲ τὰ συρόμενα βήματα, μὲ τὸ χασμῶδες ὕφος, οὓς συναντᾷ τις εἰς τὰς στενωποὺς καὶ

τάς ὁδοὺς τῆς παλαιᾶς πόλεως, συρομένους ἀπὸ καφείου εἰς καφεῖον, σπανιώτερον συναντᾷ τις ἐνταῦθα, ὁπόθεν ἐλλείπει τὸ κλασικὸν καφενεῖον τοῦ δεκαλέπτου καφέ καὶ τοῦ ἀνεξαντλήτου *καργιλέ*. Οἱ πλανόδιοι τῶν ἀθηναϊκῶν λεωφόρων προσεγγίζουσι μᾶλλον πρὸς τοὺς παρσίνοους *flâneurs* καὶ ἀπομακρύνονται ἡσημέραι τοῦ ἀνατολικοῦ τύπου τοῦ *καλδερῆμ-τσελεπή*. Ἐπὶ τῆς λεωφόρου τὸ πᾶν μεταλαμβάνει ζωῆς καὶ γοργότητος.

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς δείλης ἡ Ἀθηναϊκὴ λεωφόρος προσλαμβάνει ὄλην αὐτῆς τὴν λαμπρότητα. Τὸν κόσμον τῶν ἀπησχολημένων καὶ τῶν υποθεσεστριβῶν, διαδέχεται ὁ κόσμος τῶν περιπατητῶν. Αἱ περικαλλεῖς ἀμφιέσεις, τὰ εὐπλαστα σώματα, οἱ γλυκεῖς χρωματισμοί, ἡ χάρις καὶ ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ πλοῦτος διαχέουσι τὴν λάμψιν καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν των. Ἀντηχοῦσιν ἀργυρόηχοι οἱ γέλωτες καὶ ἀκούονται μελωδικαὶ αἱ ξένοι γλῶσσαι καὶ κορέννυται ἡ ἀτμόσφαιρα λεπτῶν καὶ αἰθερίων ἀρωμάτων, ὡς ἀτμόσφαιρα καλλυντηρίου ἢ θερμοκηπίου. Στιλπναὶ καὶ ἐν ἀνταυγείᾳ ἀργύρου διατρέχουσιν αἱ ἄμαξαι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τριποδίζουσιν ἐπιχαρίτως οἱ κέλητες ὑπὸ κομφύους ἀναβάτας. Ὅλοι οἱ νεότευκτοὶ ἀθηναῖκοὶ τύποι συναντῶνται. Οἱ ἐπ' ἀφροδίτοιτύποι τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, κομφῶν, εὐσταλῶν, ἐρασιμίων, οἱ τύποι τῶν *δανθῆδων*, ἐν ὑπερκαλλωπιστικῇ ἀμφιέσει, καὶ ἀνταυγείᾳ ζωηρῶν ἀποχρώσεων, οἱ μόλις σχηματιζόμενοι τύποι τῶν Ἀθηναίων *γριζενῶν*, κατὰ τὰς ἐορτάς, καὶ παρ' αὐτοὺς ὅλαι αἱ ποικιλίαι τῶν τύπων, ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἐπιτετηθευμένοι, οἱ ἐπαρίστεροι, οἱ ἄξεστοι, οἱ ἀτόρευτοι, οἱ μίξοπρόστυχοι. Καὶ συμμίγνυται ὄλη αὐτὴ ἡ μυρμηκία εἰς παράδοξον ἀμέλγαμα καὶ ὑψοῦται εἰς τὸν αἰθέρα ὁ μικτὸς βορβορυγμός, τὸν ὁποῖον ἀναλύων τις θάνευρισκεν ὅλας τὰς προφορὰς καὶ τὰς διαλέκτους τοῦ κόσμου, ἀπὸ τῆς παρισινῆς μελωδίας, τῆς ἀμεταφράστου *modulation* τῆς λαλιᾶς, μέχρι τῆς ἐπισεσυρμένης προφορᾶς ὄλων τῶν νησιωτικῶν ἰδιωμάτων. Καὶ τὸ ἀμέλγαμα τοῦτο τὸ ἀνθρώπινον, συμμίγνυται, ῥέει, πλημμυροῖ πρὸς τὰς ἐξοχικὰς ὁδοὺς, τοὺς περιπάτους, τὰς πλατείας, πεζῆ, ἐπὶ ἄμαξῶν, ἐπὶ δίφρων, ἐπὶ ὀχημάτων παντὸς εἶδους, ἐπὶ τοῦ τράμ, ἐπὶ τῶν λεωφορείων. Καὶ ὅτε ὑπὸ τὸ σκότος καὶ τὴν ἡμερίαν τῆς νυκτὸς πᾶσα ἡ πόλις ἐρημοῦται καὶ ἡσυχάζει, ἡ λεωφόρος διατηρεῖ ἔτι τὴν κίνησιν καὶ τὴν φαιδρότητα αὐτῆς, ἀπηχεῖ ἔτι ἀργυροήχους γέλωτας καὶ ψιθύρους καὶ ζῆ καὶ γρηγορεῖ. Καὶ τὸν χειμῶνα, ὅτε διαπεραστικὸς ὁ βορρᾶς καταλείβεται ἀπὸ τῆς χιονοστεφοῦς σειρᾶς τῶν Ἀττικῶν ὀρέων, ὅτε πᾶσα ζωὴ

πλήσσει καὶ περισυλλέγεται περὶ τὴν ἐστίαν, κατὰ τὰς ψυχρὰς χειμερινὰς νύκτας, ὅτε πᾶσα ὁδὸς ἐρημοῦται καὶ συσκοτάζεται, ἡ λεωφόρος, προνομιούχος αὐτῆ, ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τῶν μεγάρων αὐτῆς λάμψεις χοροῦ, καὶ ἀπηχεῖ ὄρηστικά μέρη, καὶ συγκεντρεῖ ὄχηματα καὶ κινήσιν καὶ αἰθριάζεται ὑπὸ τοῦ πλούτου καὶ τῆς φαιδρότητος. Καὶ ἡ λευκὴ, ἡ καταυγάζουσα τὰ πέριξ, ἀγλή τῶν μαγικῶν λαμπτήρων τοῦ Ἐδίσων, πρὸ τῶν ὁποίων λειποψυχεῖ ὁ ὠχρὸς φανὸς τοῦ φωταερίου, προσπίπτει εἰς τὰ τεθαμβημένα βλέμματα, ὡς αὐγὴ ἰλαρὰ, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρίσταται ὡς ἐν ἀντικατοπτρισμῷ, λουομένη ἡ φαιδρά, ἡ περικαλλῆς Ὀδὸς τοῦ μέλλοντος.

* *

Ὑπὸ τὰς ἰώδεις ἀνταυγείας τῆς Ἀττικῆς ἡοῦς, εἴτε ὑπὸ τὴν ἀφομοιωτικὴν λάμπιν τοῦ Ἡλίου, εἴτε ὑπὸ τὰ ἴα τῆς δύσεως καὶ τὴν μαρμαρυγὴν τῶν ἑαρινῶν νυκτῶν, ἐβύθισα πολλάκις τὸ βλέμμα εἰς τὴν περικαλλῆ εἰκόνα τῆς πόλεως, ἥτις λευκὴ, λευκὴ ἀπλοῦται ὑπὸ τὴν ἀκτινοβολίην τοῦ κλασικοῦ μαρμάρου τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὴν ῥωμαντικὴν σελαγίζουσαν χριστιανικὴν κανδήλαν τοῦ Λουκαθηττοῦ. Καὶ εἰς τὸ ποικίλον ἀραβούργημα τῶν μακρῶν, εὐθειῶν ἢ ἀκανονίστων, συμπλεκομένων, ἀνελισσομένων, διατεμνουσῶν ἀλλήλας γραμμῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὴν Ἀθηναϊκὴν Ὀδόν, εἶδον βομβοῦσαν, κυλιομένην, δρῶσαν, ὄλην τὴν ζωὴν τῆς περικαλλοῦς πόλεως. Ἡ ὁδὸς ἀπορροφεῖ τὸ πᾶν σήμερον. Ἐκεῖ ἡ δράσις καὶ ἡ κινήσις, ἐκεῖ αἱ σοβαραὶ μορφαί, ἐκεῖ τὰ λαξευτὰ σώματα καὶ οἱ φλογεροὶ ὀφθαλμοί, ἐκεῖ ἡ χάρις καὶ ὁ ἔρωσ. Τὸ κράτος τοῦ οἴκου ἠλαττώθη. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπικοινωνίας ἐκεῖ ἔλκει τὰς μονάδας τῶν ἀτόμων καὶ ἡ μεγάλη, ἡ θερμοургὸς ἔλξις, ἡ σύρουσα πρὸς ἄλληλα τὰ φῦλα, ἡ ἐνοῦσα ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων, λάμψεως, θερμότητος καὶ κινήσεως, τὰ ἀντίθετα ρεύματα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τὰ ὀξεία πρὸς τὰς βάσεις, ἐκεῖ σύρει ὡς εἰς χημικὴν χοάνην, τὰ ἀντίθετα φῦλα. Καὶ ὅτε ἡ Ὀδὸς δὲν ἐπαρκεῖ, ὅτε ἡ χημικὴ χοάνη ἀπαιτεῖται πλουσιωτέρα, μαγικωτέρα, ἡ Ὀδὸς ἐκτείνεται, εἰσορμᾷ εἰς τὸν οἶκον καὶ ζωογονεῖ τὴν αἰθουσαν, ὅπου ὑπὸ φῶς καὶ ἀρώματα καὶ μολπὰς ἀδελφοῦται ὁ δημόσιος βίος πρὸς τὸν ἰδιωτικόν. Καὶ τὸ μέγα μεσότοιχον, τὸ ἀποχωρίζον τὰς δύο μεγάλας τοῦ βίου εἰκόνας, καταπίπτει καὶ ἐκλείπει, καὶ αἱ δύο μεγάλαι φαντασμαγορίαι τῆς ζωῆς συγγέουσι τὰ χρώματα καὶ τὰς λάμψεις των.